

Museum retic «sut tensiun»

Emprima preschentaziun cumplessiva da l'istorgia da las Ovras electricas

■ **(anr/grc) Il museum retic stat «sut current» per (unter Strom) pudess'ins er dir. En mintga cas ha lieu dals 12 da matg enfin ils 17 da settember 2006 en quest museum a Cuira in'exposiziun davart quest tema. A chaschun da quest giubileum da pli che 100 onns è era cumpari in cudesch en dus toms cun il titel «Unter Strom», da differentAs auturAs.** Ovras electricas caracteriseschan dapi passa tschient onns la cuntrada dal Grischun. Ellas hajan stgaffi novas perspectivas da gudogn e creà novas modas da viver. Ussa s'occupa il museum retic da questa part impurtanta da l'istorgia grischuna en in'exposiziun speziala. Numerus aspects da la producziun e dal consum d'electricidad vegnan mess latiers en in connex istoric e cultural.

La construcziun d'ovras electricas e l'electricaziun sajan dapi che mo process puramain tecnics e libers da conflicts d'utilisaziun. Ellas hajan la consequenza da process da decisiun per u cunter midadas fundamentalas. Ellas hajan consequenzas per exempel areguard l'economia regionala, areguard ils fatgs socials, linguistics e culturals, areguard l'istorgia da la vita, areguard l'infrastructura u areguard la cuntrada, è vegnì communitgà.

«Ils 15 da fanadur dals 1879 ha l'emprim pair electric en il Grischun glischà en il Hotel Kulm a San Murezzan e sco ultima vischnanca è Furna vegnida electrifitgada l'onn 1968», ha i gi num ier en il Museum retic cura che quella exposiziun speziala ha gi si'avertura e quest cudesch è vegnì preschantà.

Jürg Simonett, directur dal museum retic e coatur dal cudesch «Unter Strom» ha sa ragurdà: «Cura che jau era da matatsch sin las acclas da Ziràn ed i rumplanava la notg en il culm è vegnì declera che quest saja pervi da la construcziun da las gallarias d'aua per las Ovras electricas Ragn posteriuir.»

Cuntegn dal cudesch

Il cudesch «Sut tensiun – ovras electricas ed electricaziun en il Grischun 1879–2000» è l'emprima preschentaziun cumplessiva da l'istorgia da las ovras electricas en il Grischun. Questa preschentaziun istorica da la construcziun d'ovras electricas e da l'electricaziun, redigida da Hansjürg Gredig e da Walter Willi, cumpara sco

contribuziun per il giubileum da 100 onns da la lescha davart il dretg da las auas dal Grischun. Il svilup dal dretg da las auas e dal martgà actual da forza electrica vegn cumplettà da studis da Fadri Ramming e da Peter Rieder. L'ediziun vegn fatga da l'Uffizi chantunal d'energia e da la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna.

L'istoricher Hansjürg Gredig illustrescha ils auts ed ils bass, las difficultads e las cuntraversas davent da l'emprima ovra idraulica per producir electricidad fin a las ovras electricas grondas d'ozendi. El mussa ils avantatgs regionals sco er ils avantatgs per l'economia publica e per l'economia d'energia da noss chantun e da las regions. Plinavant descriva el co che las ovras electricas e co che l'electricaziun han influenzà ed influenzeschan er vinavant l'economia e la societad grischuna, ma er la cuntrada, las relaziuns da traffic e las relaziuns linguistics en tut las valladas.

Co che la tecnica da las ovras electricas è sa sviluppada ils ultims 100 onns, illustrescha l'inschigner Walter Willi. Sia preschentaziun cumplettescha l'istorgia da las ovras electricas. Ils numerus exempels da cumparegliaziun e las illustraziuns respectivas dattan ina buna invista da la tecnica complexa da la forza idraulica, e quai a persunas interessadas a la tecnica, ma er a persunas laicas en il sectur da la tecnica.

Cuntraversas politicas ed economicas

Ina brochura che cumplettescha il cudesch sa fatschenta en quatter contribuziuns cun aspects po-

litics, giuridics ed economicas da l'utilisaziun da la forza idraulica en il Grischun. En connex cun l'istorgia dal svilup politic da la lescha davart il dretg da las auas dal Grischun documentescha Fadri Ramming, advocat e notar, che la politica da la forza idraulica dal Grischun n'ha – cun ses 100 onns – tuttavia betg gi ina via lineara.

Co sa preschenta l'exposiziun?

En il corridor dal museum mainan binaris en ina gallaria d'ina ovra electrica durant la construcziun. Là s'avran duas «gallarias lateralas», per la producziun d'electricidad e per il consum d'electricidad. Ina turbina istorica cun in generatur, ma er plattas da cuschnar veglias, radios e placats da reclama illustreschan il tema ensemen cun texts, cun documents, cun fotografias e cun films.

La pussaivladad d'esser activ corporalmain porscha il model d'ina ovra d'accumulaziun a pumpa. En il «kino» da l'autra vart dal corridor po vegnir guardà in film impressiunant che tracta l'arriv da la forza electrica en noss vitgs (rumantsch cun suttitels tudestgs). Tar l'exposiziun tutgan er ina purchida da la pedagogia da museum sco er numerusas occurrenzas accumpagnantas (flyer en la localitad da la cassa).

L'exposiziun dura dals 12 da matg fin ils 17 da settember 2006 mardi fin dumengia da las 10.00 fin las 17.00, glindesdi serrà. Ascensiu, glindesdi da Tschuncaisma ed il 1. d'avust avert, dumengia da Tschuncaisma serrà
 museum retic, Hofstrasse 1,
 7000 Cuira, tel. 081 257 28 88
 info@raetischesmuseum.gr.ch /
 www.raetischesmuseum.gr.ch

Jürg Simonett, directur dal Museum retic, sper ina turbina viglia oriundain stada en funcziun a Ferrera.

FOTO G. R. CANTINI